

LITERATŪRA

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (2. variants)

Atbildīgā par izdevumu Aiva Neimane

ISEC redakcija

Satura rādītājs

Ievads.....	2
Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi.....	3
Mācību saturs.....	4
Mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks	7
10. klase	7
11. klase	12
12. klase	17
Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni	23
Mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un metožu uzskaitījums	25
Mācību līdzekļi	25
Mācību metodes.....	26

Ievads

Izglītības satura un eksaminācijas centra izstrādātais Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta “Literatūra” programmas paraugs (turpmāk – programma) veidots atbilstoši Latvijas Republikas Vispārējās izglītības likumam un Ministru kabineta 2008. gada 2. septembra noteikumu Nr. 715 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem” 23. pielikumam “Literatūra. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts”.

Programma ir vispārējās vidējās izglītības programmas sastāvdaļa, kuru veido mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi, mācību saturs, mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks, mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni, mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un metožu uzskaitījums.

Piedāvātajai programmai ir ieteikuma raksturs. Pedagoģs var tematiskajā plānojumā konkretizēt un papildināt šīs programmas mācību saturu, tā apguves secību, mācību sasniegumu metodiskos paņēmienus, mācību līdzekļu un metožu uzskaitījumu. Pedagoģam ir tiesības veidot arī savu mācību priekšmeta programmu.

“Literatūra” kopā ar mācību priekšmetiem “Vizuālā māksla” un “Mūzika” veido jomu “Māksla”, un to apguve vispārējā vidējā izglītībā atbilst UNESCO Vispārējās deklarācijas par kultūru daudzveidību (2001) pamatnostādņēm.

Mūsdienu izglītības attīstības politika aktualizē izglītojamā vērtību veidošanās procesu, kurā nozīmīga vieta ir kultūrai. “Literatūra” sekmē kultūras mantojuma apzināšanu, saglabāšanu un aktualizēšanu, kā arī veicina izglītojamā radošo izpausmju dažādību.

Mācību priekšmeta “Literatūra” saturs strukturēts trijās daļās: “Literatūra – vārda māksla”, “Literatūra – kultūras sastāvdaļa”, “Radošā darbība”.

Programma veidota vispārīga, lai atspoguļotu vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta “Literatūra” standartā minēto obligāto saturu, īstenotu pamatprasības mācību satura apguvei un palīdzētu pedagoģiem organizēt mācību darbu.

Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi

Mācību priekšmeta mērķis

Sekmēt izglītojamā emocionālo, radošo un intelektuālo spēju attīstību, izpratni par literatūras daudzveidību un ieinteresētību folkloras un literatūras mantojuma izzināšanā.

Mācību priekšmeta uzdevumi

Sekmēt prasmi vērtēt latviešu un pasaules literatūras tendences, apzinoties literatūras nozīmi nacionālās un individuālās identitātes attīstībā.

Pilnveidot izpratni par literatūras virzieniem, veidiem, žanriem un prasmi analizēt literāro darbu mākslinieciskajā veselumā.

Attīstīt tēlaino un analītisko domāšanu literārā darba uztverē.

Mācību saturs

Mācību satura komponents	Mācību priekšmeta obligātais saturs	10. klase	11. klase	12. klase
Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Latviešu literatūra pasaules literatūras kontekstā	<p>Literatūra – viens no mākslas veidiem.</p> <p>Literatūras sākotnes meklējumi mīta struktūrās un tēlos.</p> <p>Antīkās literatūras un teātra rašanās. Mītu un literatūras sinkrētisms.</p> <p>Mītu izmantojums grieķu traģēdijā un reminiscences latviešu literatūrā.</p> <p>Episkās mākslas nozīme viduslaiku sabiedrībā.</p> <p>Cilvēka pašvērtības un humānisma ideju atspoguļojums renesanses literatūrā.</p>	<p>Literatūras virziena ciešā saikne ar kultūrvēsturisko laikmetu un procesiem.</p> <p>Laikmeta vēsturisko norišu ietekme klasicisma virziena izveidē un norietā.</p> <p>Apgaismes idejas un to nozīme latviešu kultūrā.</p> <p>Laika un pasaules daudzveidīgais redzējums romantisma mākslā.</p> <p>Nacionālās kultūras rašanās un ideāla meklējumi tautiskajā romantismā.</p> <p>Sociālās kritikas nozīme reālisma mākslā.</p> <p>Laikmeta pretrunu ietekme un izpausme modernisma mākslinieciskajos meklējumos.</p>	<p>Zinātnes un filozofiskās domas attīstība un kultūras fenomeni 20. gadsimtā.</p> <p>Modernisma virzieni – dadaisms, sirreālisms, eksistenciālisms – un absurda literatūra – Rietumu civilizācijas krīzes atklājēji.</p> <p>Politiskās varas faktora pastiprināšanās modernajā sabiedrībā un tās atklāsme mākslā.</p> <p>Padomju okupācijas izraisītās sekas latviešu literatūras attīstībā; emigrācijas literatūras rašanās.</p> <p>Kultūras eklektisms postmodernajā sabiedrībā.</p>
	Kultūras vērtības folklorā un literārajos darbos	<p>Literatūra – estētiska vērtība.</p> <p>Personības kā subjekta attieksme pret apkārtējo pasauli.</p> <p>Labā un ļaunā dialektika mītos un antīkajā literatūrā.</p> <p>Cilvēcisko vērtību dinamika viduslaikos un renesansē.</p>	<p>Valsts, sabiedrības izvīzīto ideālu atspoguļojums cilvēka personības izaugsmē.</p> <p>Nacionālisms – topošas sabiedrības virzītājspēks.</p> <p>Jūtu un prāta pretmeti.</p> <p>Indivīda brīvības un savdabības akcenti romantismā.</p> <p>Jauno vērtību kritika reālisma mākslā un modernisma sākotnē.</p>	<p>Civilizācijas sasniegumu un cilvēka personības attiecību neviennozīmīgums.</p> <p>Atsvešinātība kā modernā cilvēka eksistenciāla dominante.</p> <p>Varas iracionalitāte un sabiedrības vērtību un ideālu krīze.</p>

Mācību satura komponents	Mācību priekšmeta obligātais saturs	10. klase	11. klase	12. klase
Literatūra – vārda māksla	<p>Literatūras virzieni, veidi un žanri</p> <p>Literatūras virzienu, veidu un žanru ietekme literārā darba mākslinieciskajā veselumā</p>	<p>Literārā teksta attiecības ar tā autoru un uztvērēju.</p> <p>Mitoloģisko priekšstatu un tēlu izmantojums dažādu laikmetu literārajos darbos.</p> <p>Antīkā traģēdija: žanra izveide, nostiprināšanās un savdabība.</p> <p>Spilgtākie motīvi mākslinieciskā antīkajā dzejā. Antīkās dzejas reminiscences latviešu literatūrā.</p> <p>Episkās poēmas atdzimšana un attīstība viduslaikos.</p> <p>Dzejas un dramaturģijas attīstība renesansē.</p> <p>Renesanses literatūras izpausmes latviešu literatūrā.</p>	<p>Cilvēka iekšējās brīvības meklējumi vācu apgaismotāju dramatiskajos darbos.</p> <p>Romantiskā varoņa pretrunīgā būtība un konflikts ar sabiedrību lirikā, liroepikā un dramaturģijā.</p> <p>Jaunromantisma izpausmes latviešu literatūrā.</p> <p>Sociālās dzīves un cilvēka psiholoģijas tēlojums prozā un dramaturģijā.</p> <p>Reālisma un romantisma elementu mākslinieciska sintēze.</p> <p>Simbolisma un ekspresionisma iezīmes lirikā.</p> <p>Dažādu virzienu koeksistence latviešu literatūrā.</p>	<p>Novatorisms modernisma literatūras mākslinieciskajā izveidē.</p> <p>Utopija un antiutopija; mākslinieciskuma problēma sociālistiskajā reālismā.</p> <p>Dažādu virzienu attīstība latviešu emigrācijas literatūrā.</p> <p>Tendences 20. gadsimta 60.–80. gadu latviešu dzejā, prozā, dramaturģijā.</p> <p>Jaunākās tendences mūsdienu latviešu literatūrā.</p>
Radošā darbība	<p>Literāro darbu uztvere un sev nozīmīgu atziņu veidošana</p> <p>Literārā darba analīze un interpretācija</p>	<p>Literārā teksta daudzveidīgās interpretācijas iespējas.</p> <p>Lasīšanas kultūras pilnveide: estētiskā uztvere – apjēgta attieksme pret literāro darbu kā mākslas darbu.</p> <p>Objektīvais un subjektīvais literārā darba uztverē, analīzē, interpretācijā.</p> <p>Nozīmīgu izjūtu, pārdzīvojumu un atziņu analīze un vērtēšana.</p> <p>Autora, teksta un lasītāja attiecības un to dinamika.</p>		

Mācību satura komponents	Mācību priekšmeta obligātais saturs	10. klase	11. klase	12. klase
	Radoša pašizteikšanās: pētniecība un jaunrade	<p>Jaunrades tekstu rakstīšana.</p> <p>Rakstiska viedokļa izteikšana (pārsprīdums par literatūru un citām mākslas parādībām, eseja, recenzija u. c.).</p> <p>Mutiska viedokļa izteikšana (diskusija, disputs, dialogs, literārā tiesa u. c.).</p> <p>Teksta vizuālā interpretēšana un ilustrēšana.</p> <p>Interaktīvas aktivitātes (drāmas elementu izmantošana).</p> <p>Pētnieciskais darbs (referāts, pētījums, projekts).</p> <p>Pētnieciskā darba prezentācija.</p>		

Mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks

Sasniedzamais rezultāts mācību satura apguves laikā, kas raksturo izglītojamo attieksmes, norādīts slīprakstā.

10. klase

1. Kas ir literatūra (15% no kopējā mācību stundu skaita)

- 1.1. literārais darbs – autors – lasītājs;
- 1.2. literatūra – viens no mākslas veidiem;
- 1.3. teksta interpretācijas iespējas.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Saprot jēdziena “teksts” nozīmi mūsdienu estētiskajos priekšstatos.</p> <p>Izprot autora, teksta un lasītāja attiecību mainīgumu, neprognozējamību un sarežģītību.</p> <p>Izprot literatūras kā specifiska mākslas veida nozīmi pasaules estētiskajā kultūrā.</p> <p>Apzinās atšķirīgo teksta interpretācijas pieeju zinātniski objektīvo un psiholoģiski subjektīvo komponentu.</p> <p><i>Apzinās literatūru kā ētisku un estētisku vērtību savā dzīvē.</i></p>	<p>Izprot estētiskās kategorijas: skaistais–neglītāis (bezjēdzīgais), cildenais–zemiskais, traģiskais, dramatiskais, komiskais; to vēsturiskumu un mūsdienīgumu.</p> <p>Saskata noteiktu estētisko kategoriju mākslinieciskās izpausmes konkrētos dažādu literatūras veidu un žanru tekstos.</p> <p>Izprot dažādas teksta interpretācijas pieejas.</p> <p>Prot izmantot atbilstošas interpretācijas pieejas teksta jēgas atklāsmē.</p> <p>Atklāj konkrēta teksta interpretācijas iespēju daudzveidību un neierobežotību.</p>	<p>Izmanto dažādu autoru izteikumus par literārās jaunrades procesa īpatnībām savu atziņu formulēšanai.</p> <p>Analizē literāros darbus vai to fragmentus no estētisko kategoriju skatpunkta.</p> <p>Interpretē literāros tekstus vai to fragmentus, izmantojot dažādas interpretācijas pieejas.</p>

Ieteicamā literatūra

Z. Skujiņš “Sarunas ar jāņtārpiņiem”, G. Berelis “Klusums un vārds”, A. Grigulis “Labvakar, Kamila”, M. Čaklais “Nozagtā gliemežnīca”, R. Ezera “Nodevība” vai grāmatas no sērijas “Rakstnieki par literatūru” (fragmenti pēc izvēles).

2. Mīts – literatūras sākotne (15% no kopējā mācību stundu skaita)

- 2.1. mīta pazīmes;
- 2.2. kultūrvaronis;
- 2.3. eposa meklējumi latviešu literatūrā;
- 2.4. Bībeles motīvu interpretācija literatūrā.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
Izprot mīta nozīmi mākslā. Saskata mīta pazīmes latviešu folklorā. Apzinās un izprot eposa meklējumu sarežģītību kultūrā. <i>Izjūt mīta un folkloras nozīmi savu ētisko un estētisko vērtību sistēmas veidošanā.</i>	Raksturo mīta izmantojumu literāros darbos. Raksturo un salīdzina Bībeles motīvu interpretāciju literārajos darbos.	Interpretē mīta motīva izmantojumu kādā literārā darbā. Atspoguļo lasītāja izjūtas par Bībeles motīviem literatūrā.

Ieteicamā literatūra

Latviešu pasaka “Kurbads”, lietuviešu pasaka “Egle – zalkšu karaliene”; Ausekļa episkais dzejolis “Čūsku tēvs Zalksis”; Jēkaba Lautenbaha-Jūsmiņa episkais dzejojums “Zalkša līgava” (fragmenti).

Jaunā Derība: Lūkas evaņģēlijs (15.–32. p.), R. Blaumanis “Pazudušais dēls” vai cita autora darbs (J. Poruka dzejolis “Pazudušais dēls”, Raiņa sonets “Pazudušais dēls”, Solomējas Nēris dzejolis “Pazudušais dēls” vai cits).

3. Cilvēks un laiks antīkajā pasaulē (25% no kopējā mācību stundu skaita)

- 3.1. vispārīgs antīkās literatūras raksturojums, literatūras veidi un žanri;
- 3.2. antīkie mīti un traģēdija, vienas traģēdijas analīze;
- 3.3. tēmas un motīvi antīkajā lirikā;
- 3.4. antīkās literatūras atskaņas latviešu literatūrā.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
Saprot literatūras veidu un žanru rašanos antīkajā kultūrā un tās kontinuitāti pasaules literatūrā.	Analizē mīta izmantojumu un kompozīciju antīkajā traģēdijā.	Raksta eseju par antīko mītu motīvu atklāsmi literatūrā.
Apzinās antīkā teātra rašanos kā nozīmīgu Rietumu kultūras parādību.	Analizē motīvus un mākslinieciskumu antīkās lirikas paraugos.	Piedalās literārajā tiesā.
Saprot un apzinās antīkās literatūras un teātra nozīmi Eiropas kultūras attīstībā.	Saskata antīkā mīta arhetipus un lirikas motīvus latviešu literatūrā.	

Ieteicamā literatūra

Sofokls “Valdnieks Oidips” vai “Antigone”, vai cita sengrieķu traģēdija; antīko liriķu (Sapfo, Anakreonta, Pindara, Kallīna, Tirtaja, Solona Alkaja, Horācija, Katulla vai Ovīdija) darbu fragmenti; V. Eglīša dzejolis “Dzimtenes labad”, E. Veidenbauma dzejolis “Horācija garā”, J. Sudrabkalna dzejolis “Klodijai” vai citi latviešu autoru dzejoļi.

4. Cilvēks viduslaikos (15% no kopējā mācību stundu skaita)

- 4.1. vispārīgs viduslaiku literatūras raksturojums;
- 4.2. mīts un eposs viduslaiku literatūrā.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
Saprot episkās mākslas nozīmi viduslaiku sabiedrībā. Izprot robežšķirtni starp viduslaiku un renesanses kultūras fenomeniem. <i>Apzinās garīgo meklējumu nozīmi savas personības vērtību izpratnē.</i>	Izprot un vērtē viduslaiku eposa ētiskos, reliģiskos un nacionālos bruņniecības ideālus. Pilnveido zināšanas par episko stilu un jēdzienu “poēma”. Raksturo laiktelpu, tēlus un rakstnieka ētiskos kritērijus episkajā mākslā uz jauna kultūrlaikmeta sliekšņa.	Raksta viedokli par viduslaiku bruņniecības ideālu nozīmi. Diskutē par garīgo meklējumu nozīmi cilvēka dzīvē. Vizuāli interpretē tekstu.

Ieteicamā literatūra

Senfranču eposs “Rolanda dziesma” (fragmenti), Dantes episkā poēma “Dievišķā komēdija” (fragmenti).

5. Cilvēka vērtības atdzimšana renesansē (30% no kopējā mācību stundu skaita)

- 5.1. vispārīgs renesanses literatūras raksturojums;
- 5.2. literatūras veidu attīstība renesanses laikmetā;
- 5.3. renesanses literatūras atskaņas latviešu literatūrā.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Saprot renesanses humānisma ideju un kultūras nozīmi Eiropas civilizācijas attīstībā.</p> <p>Izprot renesanses laikmeta teātra nozīmi Anglijas sabiedrības dzīvē.</p> <p><i>Apzinās humānismu kā būtisku vērtību savas personības struktūrā.</i></p>	<p>Izprot noveles žanra rašanos.</p> <p>Analizē saturu un kompozīciju renesanses laika īsprozā.</p> <p>Saprot bruņinieku literatūras norietu renesansē un nepieciešamību pēc jauna tipa episkā varoņa.</p> <p>Raksturo sonetu kā tradicionālu un populāru dzejas formu.</p> <p>Analizē tēlu ārējo un iekšējo konfliktu attīstību un traģiskā estētiskās kategorijas atklāsmi renesanses drāmā.</p> <p>Saskata renesansē raksturīgas literatūras iezīmes latviešu rakstnieku darbos.</p>	<p>Interpretē latviešu autora īsprozas darbu ar vienu vai vairākām interpretācijas pieejām.</p> <p>Salīdzina latviešu un renesanses laika rakstnieku dramatiskos darbus.</p>

Ieteicamā literatūra

Dž. Bokačo “Dekameron” (fragmenti), J. Ezeriņa noveles (pēc izvēles), M. Servantess “Dons Kihots” (fragmenti). V. Šekspīra luga (pēc izvēles); F. Petrarkas, E. Spensera, V. Šekspīra vai cita autora soneti (pēc izvēles).

11. klase

1. Literatūras virziens un tā ciešā saikne ar atbilstošo kultūras vēstures laikmetu (5% no kopējā mācību stundu skaita)

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
Saprot jēdzienu “literatūras virziens” un literatūras virziena saikni ar Eiropas vēsturi, vērtībattiecību un ideālu maiņu sabiedrībā.		Veido grafiskos organizatorus par literatūras virzienu attīstību 17.–19. gadsimtā.

2. Cilvēka personības izpratne klasicisma un apgaismes laikā (20% no kopējā mācību stundu skaita)

- 2.1. vispārīgs klasicisma raksturojums un virziena izpausmes latviešu pirmsnacionālajā literatūrā;
- 2.2. vispārīgs apgaismes raksturojums;
- 2.3. cilvēka brīvības problēma apgaismes literatūrā;
- 2.4. apgaismes ideju izpausme latviešu pirmsnacionālajā literatūrā.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Izprot klasicisma normatīvo raksturu, tā saistību ar valsts varas ideoloģiskajām nostādnēm.</p> <p>Izprot apgaismes laikmeta idejas Eiropas kultūras attīstībā.</p> <p><i>Vērtē personības brīvības meklējumu un cilvēktiesību aktualitāti.</i></p>	<p>Saskata klasicisma iezīmes latviešu pirmsnacionālās literatūras paraugos.</p> <p>Raksturo personības brīvības problēmu un tās atklāsmi un nozīmīgumu apgaismes laikmeta rakstnieku darbos.</p>	Raksta interviju ar kādu apgaismes literatūras tēlu, izspēlē šo interviju ar klasesbiedru.

Ieteicamā literatūra

Moljēra komēdija (pēc izvēles); F. Šillers “Laupītāji” vai “Vilhelms Tells”, J. V. Gēte “Fausts” (1. daļa), Vecā Stendera darbu paraugi, G. Merķelis “Latvieši” (fragmenti).

3. Cilvēka pasaules daudzveidīgais redzējums romantismā (30% no kopējā mācību stundu skaita)

- 3.1. īss romantiskās literatūras raksturojums;
- 3.2. latviešu nacionālās literatūras sākotne un tautiskais romantisms;
- 3.3. romantisma motīvi latviešu literatūrā;
- 3.4. jaunromantisms latviešu literatūrā.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Saprot romantisma rašanās cēloņus un vispārīgās iezīmes, paveidus, pretstatus un simbolus.</p> <p>Izprot pirmās nacionālās atmodas rašanās sociālvēsturiskos apstākļus.</p> <p><i>Apzinās ideālu un realitātes sadursmi kā dzīves morālo procesu virzītājspēku.</i></p>	<p>Atklāj romantiskā varoņa personības duālismu un nesaskaņas ar apkārtējo sabiedrību ārzemju rakstnieka liroepikā vai lirikā.</p> <p>Izprot tautisko romantismu literatūrā kā folkloras aktualizētāju un nacionālās pašapziņas veicinātāju.</p> <p>Raksturo romantiskās literatūras mākslinieciskos sasniegumus latviešu literatūrā.</p> <p>Analizē romantiskos motīvus un tēlus dzejoļu krājumā un dramatiskā darbā.</p> <p>Saprot indivīda izjūtas un ideālistiskos pasaules uzskatus jaunromantisma darbos.</p> <p>Saskata mākslinieciskās izteiksmes savdabību jaunromantisma darbos.</p>	<p>Izteiksmīgi lasa vai runā literāro darbu vai tā fragmentu un interpretē to.</p> <p>Veic pētījumu par romantisko motīvu un simbolu izmantojumu latviešu literatūrā.</p> <p>Interpretē jaunromantisma pārstāvja liriku vai liroepiku, vai prozas darbu.</p>

Ieteicamā literatūra

Bairons “Čailda Harolda ceļojums” (fragmenti); H.Heines dzejoļi (pēc izvēles); H. Ibsens “Pērs Gints” vai “Brands”.

J. Alunāna, Ausekļa vai A. Pumpura dzejas paraugi, Aspazijas dzejoļu krājuma vai lugas analīze (pēc izvēles), Raiņa dzejoļu krājuma vai lugas analīze (pēc izvēles), J. Poruka dzejas vai stāsta analīze (pēc izvēles), F. Bārdas dzejoļi (pēc izvēles), K. Skalbes literārās pasakas (pēc izvēles).

4. Kritiskā attieksme pret cilvēku un laikmetu reālismā (30% no kopējā mācību stundu skaita)

- 4.1. reālisma literatūras vispārīgs raksturojums;
- 4.2. reālistiskā proza pasaules literatūrā;
- 4.3. reālistiskās literatūras pirmsākumi latviešu literatūrā;
- 4.4. reālistiskā īsproza latviešu literatūrā;
- 4.5. R. Blaumaņa lugas analīze.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Saprot reālisma literatūras rašanās cēloņus un vispārīgās iezīmes.</p> <p>Atklāj kritisko attieksmi pret laikmeta negācijām un sabiedrību reālistiskajā literatūrā.</p> <p><i>Izjūt kritiskas attieksmes veidošanos kā apzinīgas personības priekšnosacījumu.</i></p>	<p>Saskata romāna žanra uzplaukumu un nozīmību 19. gadsimta un 20. gadsimta reālistiskajā literatūrā.</p> <p>Analizē viena reālistiskā romāna saturu, vēstījuma paņēmienus, kompozīciju.</p> <p>Izprot latviešu reālistiskās prozas sākotni un attīstību.</p> <p>Izvērtē reālisma izpausmes latviešu īsprozā un dramaturģijā.</p> <p>Saskata un analizē romantisma un reālisma elementu saplūsmi prozas darbā vai dramatiskā poēmā.</p>	<p>Raksta referātu par reālisma literatūru.</p> <p>Piedalās diskusijā par varoņu rīcības motivāciju un rakstura pretrunīgumu psiholoģiskās prozas darbā.</p> <p>Raksta jaunrades darbu, paužot kritisku attieksmi pret mūsdienu sociālajām parādībām.</p>

Ieteicamā literatūra

Ārzemju rakstnieka (O. Balzaks, G. Flobērs, F. Dostojevskis, Č. Dikenss, T. Dreizers vai cits autors) romāns (pēc izvēles), R. un M. Kaudzītes “Mērnīku laiki” (fragmenti) vai J. Neikens “Bāris”, vai Apsīšu Jēkabs “Bagāti radi”, R. Blaumaņa noveles (pēc izvēles), luga (pēc izvēles); A. Upīša noveles vai romāns, vai luga (pēc izvēles).

5. Modernisms un tā virzienu daudzveidība (15% no kopējā mācību stundu skaita)

- 5.1. modernisma vispārīgs raksturojums;
- 5.2. simbolisma izpausmes literatūrā;
- 5.3. dekadence latviešu literatūrā;
- 5.4. ekspresionisms latviešu literatūrā;
- 5.5. dažādu virzienu koeksistence viena autora daiļradē.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Saprot modernisma rašanās cēloņus mākslā.</p> <p>Izprot simbolisma sākotni romantisma paradigmā un to nozīmīgumu literatūras attīstībā.</p> <p>Saskata sabiedrības konservatīvo uzskatu konfliktu ar modernisma mākslas avangardistiskajiem meklējumiem.</p> <p>Saskata 20. gadsimta vēsturisko notikumu radīto sabiedrisko krīzi un tās izpausmes kultūrā.</p> <p>Izprot modernisma dažādo virzienu elementu koeksistenci un sintēzi mākslā un kultūrā.</p> <p><i>Izjūt mākslu kā daudzveidīgu un iedvesmojošu estētisku parādību savas personības attīstībā.</i></p>	<p>Raksturo modernisma virzienu – simbolisma, ekspresionisma – estētisko savdabību.</p> <p>Saskata Eiropas modernisma ietekmes latviešu agrīnajā modernistiskajā (dekadences) literatūrā.</p> <p>Izprot eksistenciālisma īpatnības latviešu literatūrā (lirikā).</p> <p>Izprot cilvēka pretrunīgās dabas izpausmes latviešu literatūrā (pozitīvisms, negatīvisms).</p> <p>Novērtē modernisma virzienu koeksistences izpausmes literārā darbā.</p>	<p>Interpretē dažādu modernisma virzienu tekstus.</p> <p>Raksta jaunrades darbu, izmantojot sev nozīmīgus simbolus.</p> <p>Izteiksmīgi runā kāda modernista darbu vai tā fragmentu un ilustrē to.</p>

Ieteicamā literatūra

Š. Bodlēra dzejoļu krājumā “Ļaunuma puķes” (pēc izvēles), P. Verlēna vai A. Rembo lirikas paraugi, V. Eglīša vai E. Virzas, vai citu latviešu autoru dzejas paraugi; P. Ērmaņa vai J. Sudrabkalna, vai L. Laicena lirikas paraugi; A. Čaka dzeja vai līroepika (pēc izvēles), E. Virza “Straumēni” vai A. Grīna romāns (pēc izvēles); J. Ziemeļnieka vai A. Skujiņas, vai cita latviešu dzejnieka lirika (pēc izvēles).

12. klase

1. 20.gadsimta cilvēka sarežģītā personības struktūra un tās izpausme pasaules uztverē (7% no kopējā mācību stundu skaita)

- 1.1. modernisma rašanās un virzieni (atkārtojums);
- 1.2. 19./20. gadsimta mijas lielākie domātāji un viņu ietekme uz literatūru.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Izprot modernisma virzienu rašanās cēloņus.</p> <p>Izprot 19./20. gadsimta mijas izcilu zinātnieku un domātāju (Z. Freids, A. Bergsons, F. Nīče, A. Einšteins) teorētisko atziņu nozīmi literatūras attīstībā.</p> <p>Novērtē jauno garīgo situāciju 20. gadsimtā un attieksmes maiņu pret kultūras un morāles normām un pagātņi.</p> <p><i>Apzinās 20. gadsimta ētisko pārmaiņu sekas kā personības jaunu vērtību veidotāju.</i></p>	<p>Raksturo modernisma virzienu – impresionisma, simbolisma, ekspresionisma – iezīmes un māksliniecisko savdabību.</p> <p>Salīdzina dažādus literāros tekstus un nosaka žanra, virziena īpatnības, novērtē māksliniecisko savdabību.</p>	<p>Analizē teksta fragmentus, norādot impresionisma, simbolisma, ekspresionisma pazīmes.</p> <p>Piedalās diskusijā par vērtību krīzi 20.–21. gadsimta sabiedrībā.</p>

2. Cilvēka attieksmes maiņa pret tradicionālajām vērtībām literatūrā (20% no kopējā mācību stundu skaita)

- 2.1. jaunu vēstījuma paņēmienu izmantojums literatūrā;
- 2.2. dadaisma un sirreālisma vispārīgs raksturojums un izpausmes literatūrā;
- 2.3. eksistenciālisma vispārīgs raksturojums un izpausmes literatūrā;
- 2.4. absurds un tā izpausmes literatūrā.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Izprot jēdzienu “apziņas plūsma” kā nozīmīgu modernisma mākslas paņēmienu.</p> <p>Izprot Pirmā pasaules kara radīto garīgo un sociālo krīzi un tās ietekmi Rietumeiropas mākslā.</p> <p>Saskata tradicionālo vērtību noliegumu un protestu pret kara bezjēdzību mākslā un literatūrā.</p> <p>Izprot eksistenciālisma filozofisko uzskatu kā literatūras virziena – eksistenciālisma – pamatu.</p> <p>Izprot absurda literatūras filozofisko saistību ar dadaismu, sirreālismu un eksistenciālismu.</p> <p><i>Pārdomā savas dzīves jēgas meklējumu nozīmi.</i></p>	<p>Analizē modernisma darbu fragmentus un novērtē apziņas plūsmu kā novatorisku vēstījuma paņēmienu.</p> <p>Saskata dadaisma un sirreālisma virzienu pazīmes pasaules un latviešu literatūras darbos.</p> <p>Salīdzina sirreālisma virziena darbu fragmentus, novērtē to māksliniecisko savdabību un novatorismu.</p> <p>Saskata eksistenciālisma virziena pazīmes pasaules un latviešu literatūras darbos.</p> <p>Izprot eksistenciālisma literatūras varoņa brīvības alkas un pamatproblēmu – dzīvot bezjēdzīgajā un absurdajā pasaulē.</p> <p>Saskata absurda literatūras pazīmes literāros darbos.</p> <p>Izprot domas krīzi kā valodas krīzes atklājēju, valodu kā antikomunikācijas līdzekli.</p> <p>Izprot klasiskās un absurda lugas atšķirības.</p>	<p>Iejūtas kādā tēlā un pieraksta šī tēla apziņas plūsmu (radošais darbs).</p> <p>Interpretē sirreālisma un eksistenciālisma virzienu darbu fragmentus vai darbus, izmantojot dažādas interpretācijas pieejas (psihoanalītisko, Junga arhetipu, strukturālo u. c.).</p> <p>Analizē eksistenciālisma virziena romānu (vēstījumu, kompozīciju, valodu).</p> <p>Raksta dialogu, izmantojot absurda literatūras īpatnības.</p>

Ieteicamā literatūra

- Apziņas plūsma: Dž. Džoiss “Uliss” vai V. Vulfas romāns (fragmenti).
- Dadaisms: J. Steika dzejas paraugi, G. Godiņa dzejoļu krājums “Ēnu nesēji” (nodaļa “Poetica”) vai vācu dadaistu dzejas izlase “Annai Blūmai”.
- Sirreālisms: A. Bretons “Sirreālisma manifesti” (fragmenti), I. Šķipsnas stāsti vai J. Einfelda stāsti, vai G. Repše “Septiņi stāsti par mīlu”,

L. Stumbres luga (“Ezers”, “Spalvas”, “Līst” vai cita) (pēc izvēles).

Eksistenciālisms: A. Kamī “Mēris” vai “Svešinieks” vai Ž. P. Sartrs “Nelabums”, G. Zariņa stāsti vai G. Janovska romāns (“Sōla” vai “Pār Trentu kāpj migla”), F. Kafka “Process” vai “Pils” (fragmenti).

Absurda literatūra: S. Bekets “Gaidot Godo” vai H. Paukša luga (pēc izvēles).

3. Cilvēka un varas attiecības modernajā sabiedrībā (25% no kopējā mācību stundu skaita)

3.1. utopijas un antiutopijas iezīmes;

3.2. sociālistiskais reālisms;

3.3. spilgtas personības radošs apliecinājums varas apstākļos.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Aktualizē zināšanas vēsturē un politikā, atkārtojot jēdzienus: vara, totalitārais režīms.</p> <p>Spēj saskatīt utopijas realizāciju sabiedrībā.</p> <p>Saprot varas un sabiedrības attiecības dažādos laika posmos un to izpausmi mākslā un literatūrā.</p> <p>Saskata rakstnieka – sava laika izteicēja un vērtētāja – nozīmi sabiedrības dzīvē.</p> <p>Vērtē personības un varas attiecības kultūrvēsturiskā aspektā.</p> <p><i>Apzinās personības sirdsapziņas, godīguma un rīcības ētiskuma nozīmi humānismam naidīgas varas apstākļos.</i></p>	<p>Izprot utopiju un antiutopiju kā īpatnēju literatūras parādību.</p> <p>Saskata utopijas un antiutopijas iezīmes literāros darbos.</p> <p>Novērtē mākslinieciskuma problēmu sociālistiskā reālisma darbos un saskata tipoloģisko līdzību ar klasicisma darbiem.</p> <p>Izprot personības un varas attiecības dažādu tautu autoru darbos.</p> <p>Analizē literāru darbu vai darba fragmentu, saskatot iepriekš apgūto virzienu iezīmes.</p>	<p>Piedalās diskusijā “Personība, vara un māksla”.</p> <p>Raksta pārspriedumu par varas un personības attiecībām.</p>

Ieteicamā literatūra

Dž. Orvels “Dzīvnieku ferma” vai “1984” vai O. L. Hakslijs “Sala” vai “Brīnišķīgā jaunā pasaule”; sociālistiskā reālisma autoru (J. Vanags, J. Sudrabkalns, A. Brodele, A. Sakse vai citi latviešu autori) darbu paraugi; M. Bulgakovs “Meistars un Margarita”; A. Ahmatovas vai B. Pasternaka, vai V. Majakovska dzeja (pēc izvēles), G. Repšes romāns “Ugunszīme”.

4. Latviešu literatūra pēc Otrā pasaules kara (25% no kopējā mācību stundu skaita)

- 4.1. modernisma attīstība emigrācijā. Elles ķēķis;
- 4.2. dzejas nozīme Latvijas sabiedrībā 20. gadsimta 60.–80. gados;
- 4.3. prozas attīstība 20. gadsimta 60.–80. gados;
- 4.4. novatorisms latviešu dramaturģijā 20. gadsimta 60.–80. gados.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Izprot Otrā pasaules kara radītās sekas un latviešu kultūras attīstību emigrācijā un Latvijā.</p> <p>Novērtē latviešu literatūras (1945–1990) neviendabīgumu.</p> <p>Izprot dzejas kā sociālas parādības nozīmi varas un kultūras sadursmē.</p> <p>Izprot prozu kā dzīves patiesības un pretrunu atklājēju.</p> <p>Izprot bezkonfliktu teorijas laušanas iespējamību dramaturģijā 20. gadsimta 60.–80. gados.</p> <p><i>Apzinās radošas personības misiju kā vērtību.</i></p>	<p>Izprot latviešu modernistu emigrācijā saikni ar Rietumu kultūru un latviešu literāro tradīciju, īpaši moderno urbānismu.</p> <p>Saskata modernisma virzienu iezīmes un raksturo mākslinieciskumu latviešu emigrācijas modernistu darbos.</p> <p>Salīdzina Latvijā un emigrācijā rakstīto dzeju un izvērtē tās mākslinieciskumu.</p> <p>Pilnveido zināšanas par 20. gadsimta 60.–80. gadu dzejnieku personībām un viņu radīto liriku un liroepiku.</p> <p>Izprot zemteksta nozīmi lirikā un liroepikā.</p> <p>Izprot dzejoļa interpretāciju un dzejas krājuma analīzi.</p> <p>Saskata 20. gadsimta 60.–80. gadu prozas žanru daudzveidību un žanru saplūsmi modernajā prozā.</p> <p>Saskata modernisma virzienu un māksliniecisko paņēmienu izpausmi latviešu autoru prozas darbos.</p> <p>Pilnveido zināšanas par dramatiska darba uzbūves īpatnībām.</p> <p>Saprot dramatisko darbu tēmu un žanru daudzveidību.</p> <p>Raksturo lugas tēlus un konflikta risinājumu.</p>	<p>Veic pētījumu par kādu emigrācijas literatūras autoru un viņa daiļradi.</p> <p>Interpretē emigrācijas autora dzejoli.</p> <p>Analizē emigrācijas autora dzejoļu krājumu.</p> <p>Analizē grupā 20. gadsimta 60.–80. gadu latviešu autora prozas darbu.</p> <p>Raksta recenziju par 20. gadsimta 60.–80. gadu latviešu autora lugu vai tās izrādi.</p>

Ieteicamā literatūra

G. Saliņa vai L. Tauna dzeja, O. Vācieša vai I. Ziedoņa, vai V. Belševicas, vai K. Skujenieka, vai M. Čaklā, vai cita autora dzejoļu krājums (pēc izvēles), O. Vācieša vai V. Belševicas, vai J. Petera poēma (pēc izvēles); R. Ezeras vai V. Lāma, vai Z. Skujiņa, vai A. Bela, vai cita rakstnieka romāns (pēc izvēles), G. Priedes vai P. Putniņa, vai H. Gulbja, vai P. Pētersona luga (pēc izvēles).

5. Cilvēka un laika dekonstrukcija postmodernismā (23% no kopējā mācību stundu skaita)

- 5.1. postmodernisma iezīmes un problemātiskums;
- 5.2. postmodernisms literatūrā;
- 5.3. jaunākās tendences latviešu literatūrā.

Sasniedzamais rezultāts

Literatūra – kultūras sastāvdaļa	Literatūra – vārda māksla	Radošā darbība
<p>Izprot postmodernismu kā 20. gadsimta 2. puses Rietumeiropas un ASV sabiedrības intelektuālās skepses, depresijas un zaudēto ideālu izpausmi.</p> <p>Saskata modernisma un postmodernisma veidošanās apstākļu līdzību.</p> <p>Izprot Latvijas valsts atjaunošanas laiku un ar to saistīto sociālo, morālo un estētisko vērtību pārvērtēšanu.</p> <p>Saprot latviešu literatūras kopainas maiņu un robežu izžušanu starp Latvijā un emigrācijā rakstīto literatūru.</p> <p><i>Apzinās postmoderno vērtību maiņu un ietekmi mūsdienīgas personības attīstībā.</i></p>	<p>Izprot autora, teksta, lasītāja attiecību maiņu postmodernā tekstā.</p> <p>Izprot terminus “dekonstrukcija” un “dekanonizācija” un saskata to izpausmi tekstos.</p> <p>Saskata tradicionālās literatūras likumību zudumu postmodernā tekstā.</p> <p>Vērtē postmoderna teksta valodas atšķirību no tradicionālās prozas valodas.</p> <p>Izprot modernisma un postmodernisma iezīmju saplūsmi vienā literārā darbā.</p> <p>Saskata modernisma un postmodernisma iezīmes latviešu jaunākajā literatūrā.</p> <p>Vērtē jaunākās literatūras mākslinieciskuma savdabīgumu.</p>	<p>Veido kolāžu par postmodernās pasaules izjūtu dzīvē un mākslā.</p> <p>Raksta eseju par jaunāko literatūru.</p>

Ieteicamā literatūra

U. Eko "Rozes vārds" vai Dž. Faulzs "Franču leitnanta draudzene", vai cita ārzemju autora romāns (fragmenti). A. Ozoliņš "Dukts" vai G. Berelis "Neēd šo ābolu. Tas ir mākslas darbs" (fragmenti); 20./21. gadsimta mijas prozas darbs vai to krājums (N. Ikstena "Dzīves svinēšana", A. Neiburga "Stum, stum", P. Bankovskis "Padomju Latvijas sievietē" vai cits) (pēc izvēles); 20./21. gadsimta mijas autoru (A. Akmentiņš, I. Jansone, A. Auziņa, Jo, E. Raups, I. Gaile, K. Vērduņš vai cits autors) dzejas krājums (pēc izvēles).

Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni

Istenojot programmu, attiecībā uz vērtēšanu jāievēro Ministru kabineta noteikumos par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu noteiktie izglītojamo iegūtās vispārējās vidējās izglītības vērtēšanas pamatprincipi un kārtība.

Vērtēšanas organizētājs un vērtētājs:

- atbilstoši vērtēšanas mērķim izmanto diagnosticējošo, formatīvo un summatīvo vērtēšanu;
- izvēlas piemērotāko vērtēšanas vietu mācību procesā (ievadvērtēšana, kārtējā vērtēšana un nobeiguma vērtēšana);
- izmanto daudzveidīgas vērtēšanas formas un metodiskos paņēmienus;
- izvēlas vērtēšanas saturu atbilstoši mācību priekšmetā noteiktajam izglītojamā sasniedzamajam rezultātam;
- nosaka vērtēšanas kritērijus un izmanto pārbaudes darba mērķim atbilstošu vērtējuma atspoguļošanas veidu.

	Diagnosticējošā vērtēšana	Formatīvā vērtēšana	Summatīvā vērtēšana
Vērtēšanas uzdevumi	Noteikt izglītojamā iepriekš apgūtās zināšanas, prasmes un attieksmes mācību procesa plānošanai un uzlabošanai – turpmāko mācību mērķu precizēšanai, mācību uzdevumu izvēlei, satura sakārtošanai.	Dot iespēju izglītojamajam noteikt mācību sasniegumus attiecībā pret būtiskākajiem programmā formulētajiem sasniedzamajiem rezultātiem, lai tos uzlabotu. Veicināt izglītojamā atbildību un motivāciju, iesaistot viņus vērtēšanas procesā. Veicināt mācību procesa uzlabošanu.	Noteikt izglītojamā mācību sasniegumus, lai konstatētu apgūtās zināšanas, prasmes un attieksmes vērtējuma izlikšanai. Summatīvās vērtēšanas rezultātus var izmantot arī formatīviem mērķiem (informācijai par mācību mērķu un uzdevumu sasniegšanu, mācību procesā izmantoto metožu izvērtēšanai, lēmuma pieņemšanai par turpmāko darbu).
Vieta mācību procesā (norises laiks), biežums	Ievadvērtēšanu ieteicams veikt mācību kursa, mācību gada vai temata sākumā.	Kārtējo vērtēšanu veic mācību procesa laikā. Pedagogs to organizē pēc nepieciešamības.	Nobeiguma vērtēšanu veic katra temata noslēgumā, nepieciešamības gadījumā apvienojot nelielus tematus vai apjomīgākos tematus sadalot sīkāk. Var izmantot mācību gada, izglītības pakāpes beigās.

	Diagnosticējošā vērtēšana	Formatīvā vērtēšana	Summatīvā vērtēšana
Vērtēšanas saturs	Saturu veido iepriekšējā mācību procesā apgūtās zināšanas, prasmes, attieksmes, kas būtiski nepieciešamas turpmākā mācību satura apgūvē.	Saturu veido būtiskākie izglītojamajam sasniedzamie rezultāti (zināšanas, prasmes, attieksmes) temata apguves laikā.	Saturu veido izglītojamajam sasniedzamie rezultāti (zināšanas, prasmes, attieksmes) temata nobeigumā. Izglītojamajam iespējams savus mācību sasniegumus demonstrēt dažādos izziņas līmeņos.
Vērtēšanas formas	Izmantojamas daudzveidīgas vērtēšanas formas: mutvārdu, rakstiskas, praktisku prasmju, kombinētas; individuāla vai kolektīva snieguma; vērtēt iespējams gan ar objektīvi, gan subjektīvi vērtējamiem uzdevumiem.		
Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Novērošana, saruna, aptauja, tests u. tml.	Mācību rezultātu pārbaudīšanai galvenokārt izmanto tādas pašas metodes un paņēmienus kā mācību procesā. Novērošana, saruna, aptauja, darbs ar tekstu, vizualizēšana, eseja, referāts, diskusija, mājas darbs u. tml.	Rakstveida, mutvārdu vai kombinēts pārbaudes darbs, pētniecisks darbs, individuāls vai grupas projekts u. tml.
Vērtētājs	Pedagogs/izglītojamais atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.	Pedagogs/izglītojamais atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.	Pedagogs atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.
Vērtēšanas kritēriji, to izveide	Kritēriji nepieciešami vērtējuma objektivitātes nodrošināšanai. Kritērijus izstrādā pedagogs atbilstoši izvēlētajām vērtēšanas formām un metodiskajiem paņēmieniem. Kritēriju izstrādāšanā var iesaistīt izglītojamos, lai pilnveidotu vērtēšanas un pašnovērtēšanas prasmes. Pedagogs iepazīstina izglītojamos ar vērtēšanas kārtību.		
Vērtējuma atspoguļošana	Vērtējums aprakstošs.	Vērtējums aprakstošs vai ieskaitīts/neieskaitīts.	Pedagogs vērtē 10 ballu skalā un to dokumentē.

Mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un metožu uzskaitījums

Mācību līdzekļi

1. Mācību literatūra

- 1.1. Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprinātā mācību literatūra mācību priekšmetā “Literatūra” (publicēta internetā ISEC mājaslapas sadaļā “Mācību literatūra”);
- 1.2. papildu literatūra: izglītojamajiem vai pedagogiem domātā mācību vai metodiskā literatūra, kuru nav apstiprinājusi Izglītības un zinātnes ministrija, bet kuru var izmantot kā papildu literatūru atsevišķu standartā noteikto pamatprasību apguvei vai mācību sasniegumu pārbaudei attiecīgajā mācību priekšmetā: uzdevumu krājumi, hrestomātijas, izdales materiāli u. tml.;
- 1.3. uzziņu literatūra: vārdnīcas, enciklopēdijas, antoloģijas u. tml. izdevumi;
- 1.4. periodiskie izdevumi;
- 1.5. interneta resursi.

2. Uzskates un tehniskie līdzekļi, iekārtas

- 2.1. uzskates līdzekļi: tabulas, plakāti, mākslas darbu reprodukcijas, attēli, videomateriāli ar mākslas filmām un teātra izrādēm, citu informāciju, kurā ietverta literatūras mācībām noderīga informācija, mūzikas ieraksti, audiovizuālie mācību līdzekļi u. tml.;
- 2.2. tehniskie līdzekļi un iekārtas: magnētiskā tāfele, interaktīvā tāfele, dators ar interneta pieslēgumu, projektor, atskaņotājs, magnetofons, televizors, kodoskops u. tml.

Mācību metodes

Nosauktajām mācību metodēm ir ieteikuma raksturs. Metožu izvēli nosaka mācību satura apguves mērķis un uzdevumi. Svarīga ir izvēlēto metožu daudzveidība, kas padara mācību procesu interesantāku gan pedagogiem, gan izglītojamajiem, kuru mācīšanās stili ir atšķirīgi. Programmā galvenā uzmanība veltīta tām metodēm, kuras ir aktuālas vidusskolā.

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Apskats	Pedagogs rosina izzināt situāciju, problēmu. Izglītojamie vāc informāciju, veicot aptauju, uzzina jaunus faktus un rezultātus apkopo rakstiskā formā.	10. klase. Mācību gada sākumā noskaidro, kāda ir klasesbiedru attieksme pret literatūru (ko lasa, ko zina par autoriem u. tml.).
Āra nodarbības	Pedagogs sagatavo uzdevumus un jautājumus, uz kuriem izglītojamie atbildi var rast ārpus skolas. Izglītojamie veic uzdevumus, meklē atbildes un klasē vai mājās sagatavo pārskatu par paveikto.	12. klase. Temats: “Pa Ojāra Vācieša vietām Rīgā (memoriālais muzejs, Pārdaugava)”.
Darbs ar tekstu	Pedagogs piedāvā tekstus lasīšanai mācību uzdevumu veikšanai mācību stundā un mājās. Izglītojamie iepazīstas ar tekstu un iegūst informāciju: atbilstoši mācību uzdevumam individuāli vai grupā analizē vai interpretē tekstu, veido jautājumus, atbild uz jautājumiem.	11. klase. F. Šillera lugas analīze (sižets, tēlu sistēma, konflikti, viedokļu pamatojums ar teksta fragmentiem un citātiem).
Debates	Pedagogs vai izglītojamie piedāvā apspriešanai kādu apgalvojumu par lasīto tekstu. Izglītojamajiem pārī vai grupā ir uzdevums argumentēti aizstāvēt divus pretējus viedokļus. Debates var organizēt kā sacensības, kas notiek pēc zināmiem noteikumiem. Šādām debatēm tiek izstrādāti vērtēšanas kritēriji. Svarīga nozīme ir gan teiktā saturam, gan uzstāšanās veidam.	11. klase. Apgalvojums (pēc R. Blaumaņa noveles “Purva bridējs” izlasīšanas): “Mūsdienās nav tādu sieviešu kā Kristīne”.

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Demonstrēšana	Pedagogs vai izglītojamais rāda un stāsta pārējiem izglītojamajiem, kā kaut ko dara.	12. klasē, atkārtojums mācību gada sākumā. Rāda, kā iegūt vispārīgu priekšstatu par literatūras virzieniem plakāta vai citā vizuālā formā.
Diskusija	Pedagogs vai izglītojamie piedāvā apspriešanai kādu tematu vai problēmu. Izglītojamie grupās vai visa klase iesaistās sarunā, argumentēti aizstāvot savu viedokli, noskaidrojot uzskatu daudzveidību, lai rastu iespējamus risinājumus. Diskusijai ieteicams sagatavoties, jo tiek izvērtēti dažādi fakti, viedokļi, pieredze, iespējas, kas diskusijas dalībniekiem jāapzinās un jāizvērtē iepriekš.	12. klase. Temats: “Mākslinieka personība un vara” (M. Bulgakovs vai sociālistiskā reālisma pārstāvji).
Eseja	Pedagogs aicina izglītojamos pēc noteiktas struktūras veidot rakstu darbu par noteiktu tematu. Izglītojamie individuāli raksta, ievērojot noteiktu darba struktūru, izsakot savas domas, attieksmi.	12. klase. Eseja (vai pārspriedums) par izlasīto latviešu jaunākās literatūras darbu.
Grafiskie teksta organizatori (domu kartes, tabulas, Venna diagramma)	Pedagogs rosina izglītojamos izmantot dažādus plānošanas, domu un teksta strukturēšanas veidus. Izglītojamie nostiprina daļas un veseluma attiecību izpratni, kā arī teksta pārskatāmas veidošanas prasmi.	11. klase. Tabula par literatūras virzienu attīstību 17.–19. gadsimtā.
Ilustrēšana	Pedagogs aicina izglītojamos uzzīmēt ilustrāciju literāram tekstam.	11. klase. Ilustrācija no galvas runātam modernisma darbam vai tā fragmentam.
Intervija	Pedagogs uzdod izglītojamajiem iztaujāt par noteiktu tematu vienu vai vairākus cilvēkus. Izglītojamie pēc sarunas apkopo rezultātus un uzraksta secinājumu.	11. klase. Temats: “Manu klasesbiedru izpratne par apgaismes idejām Garlība Merķeļa publicistiskajā darbā “Latvieši” un autora atziņu aktualitāti”.

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Izpēte (izzināšana)	Pedagogs uzdod izpētīt kādu jautājumu vai problēmu. Izglītojamie izdomā jautājumus, uz kuriem jāmeklē atbildes, vāc informāciju, izvirza pieņēmumus, pārbauda tos, nosaka iespējamus risinājumus.	10. klase. Jautājums: “Kādas ir autora – teksta – lasītāja attiecības?”
Jaunrades darbs	Pedagogs pēc noteikta temata apguves (teksta izlasīšanas) piedāvā vai rosina pašus izglītojamus izvēlēties tematu un uz temata, teksta satura vai formas līdzības pamata rakstīt jaunrades darbu: dzejoļi, literāro pasaku, stāstu, dramatisku dialogu vai cita žanra darbu.	12. klase. Dialogs pēc absurda drāmas parauga.
Jautājumi	Pedagogs (vai izglītojamie) mutvārdos vai rakstiski uzdod jautājumus par noteiktu tematu.	10.–12. klase. Jautājumi par konkrētu tekstu vai tā fragmentu.
Kolāža	Pedagogs organizē izglītojamus (individuāli, pāros vai grupās) veidot kompozicionāli vienotu attēlu, kurā izglītojamie atklāj savu priekšstatu par kādu tematu. Kolāžas veidošanai izmantojami visdažādākie materiāli.	12. klase. Kolāža par mūsdienu cilvēka postmoderno pasaulizjūtu.
Kooperatīvās mācīšanās metodes	Pedagogs piedāvā izglītojamo grupām uzdevumu, kā veikšanai nepieciešama izglītojamo sadarbība, kuras rezultāti ir atkarīgi no katra grupas dalībnieka paveiktā. Grupas dalībnieki mācās cits no cita, apmainās ar idejām un informāciju. Iespējama mijiedarbība arī starp grupām. Pedagoģs organizē grupu darba norisi un konsultē izglītojamus. Grupu darbā iekļaujami dažādi uzdevuma mērķim atbilstoši metodiskie paņēmieni.	12. klase. Temats: “Nozīmīgākie 20. gadsimta 60.–80. gadu lielprozas autori”. Katra grupa sagatavo viena rakstnieka daiļrades prezentāciju un analizē vienu konkrētā autora romānu.

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Lomu spēle	Pedagogs rakstiski vai mutiski piedāvā izglītojamajiem mācību situācijas aprakstu, ko iespējams atveidot lomās. Izglītojamie iejūtas atveidojamajās lomās atbilstoši uzdevumam. Pārējie izglītojamie var vērot, pierakstīt un vērtēt, lai pēc situācijas izspēlēšanas piedalītos diskusijā.	10. klase. Literārā tiesa par antīkās traģēdijas titulvaroņa (piemēram, Oidipa vai Mēdejas) rīcību un tās motīviem.
Pētījums (zinātniski pētnieciskais darbs)	Pedagogs vai pats izglītojamais formulē problēmu, kas jāizpēta, lietojot zinātniskās izziņas metodes. Izglītojamais patstāvīgi vāc un apkopo informāciju, pieraksta rezultātus, izklāsta pētījuma rezultātus (parasti rakstveidā).	11. klase. Referāts par tēmu "Reālisma literatūra". 12. klase. Pētījums par kādu emigrācijas literatūras autoru un viņa daiļradi.
Prātavētra	Pedagogs vai izglītojamie izvirza jautājumu vai problēmu vai iepazīstina ar tematu. Izglītojamie izsaka iespējamās atbildes, idejas, būtiskus vārdus u. tml., uzmanīgi klausoties, papildinot, bet nekomentējot un nevērtējot cits citu.	12. klase. Atkārtojums par modernisma rašanos.
Priekšlasījums	Pedagogs piedāvā izglītojamajam noteiktu tematu, par ko izglītojamais sagatavo savu materiālu (var izmantot dažādus informācijas līdzekļus) un prezentē to pārējiem izglītojamajiem, kas aktīvi klausās, konspektē dzirdēto, uzdod jautājumus, veido sakarības par jauniegūto informāciju.	12. klase. Priekšlasījumi par 20. gadsimta 60.–80. gadu izcilākajiem liriskas meistariem.
Problēmu risināšana	Pedagogs vai izglītojamais formulē problēmu vai jautājumu. Izglītojamie precizē, izdomā risinājuma plānu, īsteno to un izvērtē rezultātu.	11. klase. Problēma: "Kā pārliecināt Pēru Gintu (Brandu) mainīt savus uzskatus?"
Prognozēšana	Pedagogs rosina izglītojamos izteikt prognozes par apgūstamo tematu, pamatojoties uz iepriekš zināmo.	10. klase. Teksta interpretācija ar hermeneitisko pieeju.

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Projektu metode	Pedagogs palīdz izglītojamajiem formulēt projekta mērķi, izveidot darba grupas, sniedz atbalstu projekta izveidē. Izglītojamie grupā formulē idejas un jautājumus, iegūst informāciju, pēta un risina problēmas, apkopo darba rezultātus un iepazīstina ar tiem pārējos izglītojamos.	11.klase. Projekts “Romantisma motīvi un simboli 20. gadsimta 1. puses latviešu dzejnieku lirikā”.
Recenzija	Pedagogs uzdod izglītojamajiem sniegt vērtējumu par kādu aktuālu literāru darbu, teātra izrādi, izstādi vai kinofilmu, iepriekš vienojoties. Izglītojamie iepazīstas ar noteiktā uzdevuma objektu, raksta uzmetumu atbilstoši recenzijas kritērijiem, pēc tam veido kritiski vērtējošo pārspriedumu, argumentējot spriedumus ar faktiem.	12. klase. Recenzijas par mūsdienu latviešu (vai ārzemju) autora lugas izrādi teātrī.
Saruna (mācību dialogs)	Pedagogs vai izglītojamais uzdod jautājumus un vada sarunu, ievērojot saņemtās atbildes. Pārējie izglītojamie iesaistās sarunā atbilstoši noteikumiem.	10. klase. Temats: “Kā saprotam jēdzienu “estētiskās kategorijas””.
Situācijas izspēle un analīze	Pedagogs rakstiski vai mutiski piedāvā izglītojamajiem situācijas aprakstu (situāciju raksturo lielāka nenoteiktība, elastīgums un sarežģītība, salīdzinot ar lomu spēli). Izglītojamie risina šo situāciju, uzņemoties dažādus situācijai atbilstošus pienākumus un izspēlējot tos. Izglītojamie pārrunā (dažkārt arī novēro), analizē, pieraksta, secina, veido kopsavilkumus vai ieteikumus. Ja darbs veikts grupās, tās cita citu vērtē atbilstoši iepriekš kopīgi izstrādātajiem kritērijiem.	10. klase. Dž. Bokačo “Dekameronā” noveļu stāstītāju situācija – mēra epidēmija (izspēlējama pirms noveļu lasīšanas).

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Stāstījums (izklāsts, lekcija)	Pedagogs vai izglītojamais izklāsta kāda temata saturu, tas var būt kādu ideju, viedokļu, faktu, teoriju vai notikumu izklāsts. Izglītojamie klausās, veido pierakstus atbilstoši uzdotajam uzdevumam, uzdod jautājumus.	11.–12. klase. Vispārīgie apskati par literatūras virzieniem.
Vingrināšanās	Pedagogs uzdod, un izglītojamie vairākkārtīgi izpilda vienveidīgas darbības.	10.–12. klase. Daiļdarba (dzejoļa, īsprozas sacerējuma, lugas) analīze.
Vizualizēšana	Pedagogs vai izglītojamie izmanto vai patstāvīgi izveido dažādus simboliskus uzskates līdzekļus – domu kartes, shēmas, diagrammas, tabulas, plānus, kartes, zīmējumus u. c. (Simboliskie uzskates līdzekļi ir īstenības objektu attēli ar vārdu, simbolu un krāsu palīdzību.)	10. klase. Vizuāli interpretē Dantes “Dievišķās komēdijas” idejisko saturu.